

ΜΙΑ ΕΠΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΓΛΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΠΡΟΣΦΑΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

Η γεωφυσική και αρχαιολογική έρευνα στο εσωτερικό της ακρόπολεως του Γλα διενεργήθηκε το 2010 και 2011 από πολυμελή επιστημονική ομάδα υπό τη διεύθυνση του Χριστοφίλη Μαγγίδη, καθηγητή αρχαιολογίας στο Dickinson College, προέδρου του Μυκηναϊκού Ιδρύματος, και συνεργάτη του διευθυντή Μυκηνών, υπό την αιγίδα της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας και σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Αιγαιακής Προϊστορίας (INSTAP) (καθ. Αντωνία Στάμου), το Dickinson College, και το Εργαστήριο Εφηρμοσμένης Γεωφυσικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (καθ. Γρ. Τσόκας).

Η δημοσίευση των παλαιότερων ερευνών του de Ridder και των πρόσφατων ανασκαφών των Θρεψιάδη και Ιακωβίδη στη μυκηναϊκή ακρόπολη του Γλα από τον αείμνηστο Σπ. Ιακωβίδη οδήγησε στη σύνθεση των διαθέσιμων γεω-αρχαιολογικών και ιστορικών δεδομένων που κατέδειξαν την οργάνωση, χρήση, σημασία και μοναδικότητα του χώρου. Χτισμένος στο πλάτωμα μιας βραχώδους νησίδας (ύψους 20-40μ και έκτασης 200 στρεμμάτων) στο βορειοανατολικό άκρο της πεδιάδας της Κωπαΐδας, ο Γλας (προερχόμενο από το 'γουλάς', δηλ. κάστρο) είναι μια μυκηναϊκή οχυρωμένη εγκατάσταση που κτίστηκε τον 13ο αιώνα π.Χ. για να εποπτεύει και να συντηρεί τα αποστραγγιστικά έργα της λίμνης της Κωπαΐδας, να οργανώνει τη συστηματική καλλιέργεια της εύφορης πεδιάδας που τον περιβάλλει και να συγκεντρώνει την αγροτική παραγωγή, να ελέγχει και να προστατεύει τους περιφερειακούς οικισμούς. Το πολυσύνθετο έργο της αποστράγγισης της ελώδους λεκάνης της Κωπαΐδας, όπου εκβάλλουν έξι ποταμοί και παραπόταμοι, ήταν κολοσσιαίο για τα δεδομένα της εποχής και τα μεγέθη είναι πράγματι εντυπωσιακά: υπολογίζεται πως μετακινήθηκαν 2.000.000 κυβικά μέτρα χώματος και χρησιμοποιήθηκαν 250.000 κυβικά μέτρα λίθων για να κατασκευαστούν και να στερεωθούν τα γιγαντιαία περιφερειακά αναχώματα (ύψους 2μ και πλάτους 30μ) που έφεραν αμαξιτή οδό στην κορυφή τους καθώς και για να διανοιχθούν οι χάνδακες που οδηγούσαν το νερό στις φυσικές καταβόθρες και η τεχνητή σήραγγα που αποχέτευε τα λιμνάζοντα ύδατα προς τον όρμο της Λάρυμνας. Το κεντρικό κανάλι ήταν ιδιαίτερα πλατύ και πιθανώς πλωτό, η υπερχειλίση στην κύρια αποστραγγιστική τάφρο υπολογίζεται σε 100 κυβικά μέτρα το δευτερόλεπτο, ενώ τα αποστραγγιστικά έργα δημιούργησαν μια εύφορη πεδιάδα έκτασης 200.000 στρεμμάτων που μνημονεύει ο Όμηρος αιώνες αργότερα («πολυστάφυλον Ἄρνη», Ιλιάδα Β 507) και στην οποία αποδίδεται κατά την παράδοση ο πλούτος του μυκηναϊκού Ορχομενού (Στράβων ΙΧ.2.40; Πausanias IX.17.2; Διόδωρος ΙV.18.7).

Εξ ίσου γιγαντιαία είναι τα μεγέθη της ακρόπολης του Γλα, η οποία έχει έκταση δεκαπλάσια της Τίρυνθας και της Αθήνας και επταπλάσια των Μυκηνών (200 στρέμματα), φέρει δε μεγάλο κυκλώπειο τείχος θεμελιωμένο στην οφρύ του πλατώματος, πάχους 5,40-5,80μ και συνολικού μήκους 3 χιλιομέτρων, και τέσσερις πύλες, μία εκ των οποίων διπλή. Εντός των τειχών, το κεντρικό πλάτωμα του βράχου οριοθετήθηκε και περικλείστηκε από δύο ομόρους και επικοινωνούντες εσωτερικούς περιβόλους, ο βορειότερος των οποίων (έκτασης 15 στρεμμάτων) περικλείει δύο επικοινωνούντα διώροφα 'μέλαθρα' κτισμένα στην κορυφή του βράχου, προφανώς κατοικίες τοπαρχών επιφορτισμένων με την εποπτεία των αποστραγγιστικών έργων και την οργάνωση της

αγροτικής παραγωγής, ενώ ο νότιος περίβολος (έκτασης 51 στρεμμάτων) περιβάλλει δύο παράλληλα επιμήκη κτίρια εφοδιασμένα με κτιστές αναβάθρες, προφανώς μεγάλες αποθήκες αγροτικών προϊόντων (χωρητικότητας άνω των 2.500 τόνων), και βοηθητικούς χώρους (διοικητικά κτίρια, μαγειρεία, εργαστήρια, χώρους διαμονής προσωπικού). Τα κεντρικά μεγαροειδή δωμάτια στις πτέρυγες των μελάθρων είναι ευρύχωρα και τοιχογραφημένα αλλά χωρίς εστία, κίονες, ή θρόνο, ενώ επικοινωνούσαν μεταξύ τους και με τα μικρά παράπλευρα δωμάτια μέσω δύο μακρών διαδρόμων. Ο νότιος περίβολος συνδέεται δια αμαξιτής οδού μέσω προπύλου με τη νότια πύλη του τείχους, ενώ ο βόρειος περίβολος επικοινωνεί με το νότιο περίβολο και συνδέεται μέσω άλλου προπύλου δια αμαξιτής οδού με τη βόρεια πύλη. Τρίτος μικρότερος περίβολος άνευ εισόδου και αδιευκρίνιστης χρήσης σχηματίζεται ανατολικά των μελάθρων. Τέλος, διατείχισμα με αφετηρία τον κεντρικό πυλώνα της νοτιοανατολικής διπλής πύλης διαχωρίζει και απομονώνει το ανατολικό άκρο της ακροπόλεως, επίσης αδιευκρίνιστης χρήσης, το οποίο είναι προσβάσιμο μόνο δια της ανατολικής εισόδου της διπλής πύλης.

Η εικόνα της ακροπόλεως του Γλα, μετά το πέρας των πρόσφατων ανασκαφών, παρουσίαζε ορισμένες ανεξήγητες χωροταξικές ιδιομορφίες, η κυριότερη εκ των οποίων ήταν πως μόνο το 30% της συνολικής έκτασης της ακροπόλεως έδειχνε να καταλαμβάνεται από διάφορα οικοδομήματα, ενώ ο υπόλοιπος χώρος (135 στρέμματα) όπου δεν είχαν εντοπισθεί μέχρι τότε άλλα οικοδομικά λείψανα από την επιφανειακή έρευνα, θεωρήθηκε 'κενός' (μολονότι η ακρόπολη ήταν διάσπαρτη με μυκηναϊκά όστρακα και ορισμένα ίχνη τοίχων ήταν διακριτά). Τα ανεσκαμμένα οικοδομήματα, όμως, περιβάλλονται από εσωτερικούς περιβόλους που οριοθετούν και διακρίνουν τη χρήση των χώρων τους (αποθηκευτική και διοικητική), αλλά και τα απομονώνουν ταυτόχρονα για κάποιον πρακτικό λόγο από την υπόλοιπη ακρόπολη, που συνεπώς δεν πρέπει να ήταν 'κενή'. Επιπλέον, ο υποτιθέμενος 'κενός' χώρος δεν δικαιολογούσε την κατασκευή κυκλώπειων τειχών μήκους 3 χλμ. για την προστασία του. Η γεωφυσική και αρχαιολογική έρευνα στο εσωτερικό της ακροπόλεως του Γλα αποσκοπούσε, λοιπόν, στο να συμπληρώσει, να διασταυρώσει και να ελέγξει τα ήδη συναχθέντα πορίσματα με νέα δεδομένα εστιάζοντας στη γεωφυσική διερεύνηση του υποτιθέμενου 'κενού' χώρου προς ανίχνευση και ψηφιακή αποτύπωση άλλων μυκηναϊκών κτισμάτων ή πρωιμοτέρων εγκαταστάσεων στο πλάτωμα του βράχου ή εντοπισμό γεωμαγνητικών ιχνών χαρακτηριστικών ανθρώπινης επέμβασης, διαμόρφωσης, ή χρήσης των χώρων (π.χ. καλλιέργειας γης, εκτεταμένης καύσης, μεταλλουργικών εργασιών, τεχνητής ισοπέδωσης εδάφους).

Με εξαίρεση ορισμένα σημεία της ακροπόλεως που έχουν έντονα διαβρωθεί έως την αποκάλυψη του φυσικού βράχου (κυρίως πλατώματα στην κορυφή ή πρανή με έντονη κατωφέρεια), η φυσική επίχωση του πλατώματος φθάνει το 1μ ή και βαθύτερα, όταν περιλαμβάνει τεχνητές επιχώσεις, αρχαιολογικά στρώματα, ή οικοδομικά λείψανα. Η γεωφυσική έρευνα διενεργήθηκε με γεω-ηχοβολιστή υπεδάφους (Ground Penetrating Radar), γεω-μαγνητόμετρο (fluxgate gradiometer), ηλεκτρική αντίσταση (electrical resistance and tomography), και δορυφορική φωτογράφιση (παγχρωματική και πολυφασματική απεικόνιση), τεχνικές που δεν περιλαμβάνουν ανασκαφή ή οιαδήποτε μορφή διεύθυνσης στο υπέδαφος (remote sensing geoprospection). Τόσο ο γεω-ηχοβολιστής όσο και το γεω-μαγνητόμετρο αποδίδουν εξαιρετικά λεπτομερή αποτελέσματα έως το βάθος των 2μ. Το φορητό γεω-μαγνητόμετρο (Geoscan FM256 με λογισμικό Geoplot) ανιχνεύει και καταγράφει ανωμαλίες στο μαγνητικό πεδίο της γης τις

οποίες αποτυπώνει με σκούρο γκριζό ή μαύρο χρώμα (θετικές μαγνητικές ανωμαλίες που πιθανώς απεικονίζουν αυλάκια, τάφρους, τεχνητές επιχώσεις, πηλοστρώσεις οδών και αυλών, έντονες καύσεις, καμένη ανωπλινθοδομή τοίχων, μεταλλικά ευρήματα) και ανοικτό γκριζό ή λευκό χρώμα (αρνητικές μαγνητικές ανωμαλίες που πιθανώς αποτυπώνουν λιθόκτιστους τοίχους, λιθόστρωτα δάπεδα, λίθινες βάσεις κιόνων, αργολιθοσωρούς). Τα πλεονεκτήματα του γεω-μαγνητόμετρου είναι η μεγάλη ταχύτητα γεωσκόπησης (έως και 3-4 στρέμματα την ημέρα) και η φορητή του χρήση που δεν απαιτεί επαφή με το έδαφος (σε αντίθεση με τον ηχοβολιστή υπεδάφους που κυλιέται επί του εδάφους και απαιτεί σχετική εξομάλυνση και υποτυπώδη αποψίλωση του χώρου) με συνέπεια τη δυνατότητα χρήσης του επί ανωμάλου εδάφους ή πάνω από χαμηλή βλάστηση και οικοδομικά λείψανα. Το γεω-μαγνητόμετρο, όμως, αναπαράγει δυσδιάστατες εικόνες των γεωμαγνητικών ιχνών συμπιεσμένων σε ένα μόνο επίπεδο χωρίς διακριτές ενδείξεις βάθους, σε αντίθεση με τον γεω-ηχοβολιστή (SIR-2000 με κεραία 400MHz) ο οποίος ακολουθεί μεν μια βραδύτερη διαδικασία γεωσκόπησης σε κανάβους με καθέτως διατεμνόμενους διαδρόμους, αναπαράγει όμως τρισδιάστατες εικόνες των οικοδομικών λειψάνων με ακριβείς ενδείξεις βάθους και σωζόμενου ύψους των θαμμένων ερειπίων. Η μεγάλη έκταση της ακροπόλεως του Γλα, η θαμνώδης βλάστηση, η κατά τόπους ανώμαλη διαμόρφωση του εδάφους και η οικονομία χρόνου επέβαλαν τη γενικευμένη χρήση του γεω-μαγνητόμετρου σε πρώτο στάδιο και ακολούθως την επιλεκτική χρήση του γεω-ηχοβολιστού στις περιοχές που παρουσίαζαν ισχυρές ή διαγνωστικές γεωμαγνητικές ενδείξεις. Οι γεωδεδετικές μετρήσεις, η υπαγωγή του εσωτερικού της ακροπόλεως του Γλα σε κάναβο, η ακριβής χωροταξική αποτύπωση και χαρτογράφηση θαμμένων ερειπίων έγιναν με τη χρήση Differential Global Positioning System (GPS) και Total Station (οπτικο-ηλεκτρονικός θεοδόλιχος με δέσμη ακτίνων laser). Τα τοπογραφικά, αρχαιολογικά, χωροταξικά και γεωφυσικά δεδομένα ενσωματώθηκαν σε ψηφιακό λογισμικό G.I.S. (Geographical Information System) και τρισδιάστατους ψηφιακούς χάρτες.

Πράγματι, η γεωφυσική και αρχαιολογική έρευνα του Γλα κατέδειξε πως η γιγαντιαία αυτή ακρόπολη δεν είχε αφεθεί κενή στον χώρο εντός των τειχών και εκτός των εσωτερικών περιβόλων, όπως έχει λανθασμένα δημοσιευθεί, αλλά αντιθέτως καλυπτόταν από πολλά οικοδομήματα διαφόρων χρήσεων που περιλαμβάνουν πέντε τουλάχιστον μεγάλα κτιριακά συγκροτήματα (αποθήκες/εργαστήρια;), εκτεταμένα οικιστικά συμπλέγματα (‘νησίδες’), ημικυκλικές και κυκλικές κατασκευές (σιλό;), δεξαμενή, κλιμακοστάσια, τεχνητά άνθηρα και αναλημματικούς τοίχους, πυλίδες και φυλάκια.

Στον βορειοδυτικό μυχό της ακροπόλεως, εντοπίστηκε μεγάλο επίμηκες ορθογώνιο κτίσμα (Δυτικό Κτίριο) το οποίο έχει προσανατολισμό Α-Δ και φέρει τέσσερις τουλάχιστον εγκάρσιους μεσότοιχους που το χωρίζουν σε πέντε διαδοχικά δωμάτια, εκ των οποίων μόνον τα δύο κεντρικά είναι ισομεγέθη. Αμέσως προς νότον εντοπίστηκαν οικοδομικά λείψανα και δωμάτιο παράλληλο προς το Δυτικό Κτίριο, τα οποία ίσως συνδέονται μ’ αυτό. Στην περιοχή της δυτικής πύλης διερευνήθηκαν διάσπαρτα οικοδομικά λείψανα, ενίοτε προσκτισμένα στο κυκλώπειο τείχος, που ίσως ανήκουν σε οικιστικό σύμπλεγμα αποτελούμενο από μικρά, ανεξάρτητα, μονόχωρα ή ολιγόχωρα κτίσματα, μάλλον πρόχειρης κατασκευής και με διαφορετικούς προσανατολισμούς (Σύμπλεγμα Δυτικής Πύλης). Ανάμεσα σ’ αυτά ξεχωρίζουν κτίριο (φυλάκιο;) προσκτισμένο στην εσωτερική παρειά του δυτικού κυκλώπειου τείχους,

βορείως της δυτικής πύλης και σε άμεση επαφή μ' αυτήν (Κτίριο Δυτικής Πύλης), καθώς και σειρά τεσσάρων διαδοχικών ημικυκλικών δωματίων (σιταποθήκες;) προσκτισμένων σε εσοχή του δυτικού κυκλώπειου τείχους νοτίως της δυτικής πύλης.

Η νοτιοδυτική πλευρά της ακρόπολης που είναι προσβάσιμη τόσο από τη δυτική όσο και από τη νότια πύλη, καταλαμβάνεται από γήλοφο, ο οποίος φέρει στο πλάτωμα του μεγάλο συγκρότημα, πιθανώς δε και άλλα σημαντικά οικοδομικά λείψανα, ανάμεσα στα οποία ίχνη μεγάλου κυκλικού περιβόλου(;). Το Νοτιοδυτικό Συγκρότημα αποτελείται από τρεις τουλάχιστον παράλληλες, επιμήκεις ορθογώνιες πτέρυγες παρόμοιας κάτοψης και ίδιου προσανατολισμού με το Δυτικό Κτίριο, χωρισμένες σε διαδοχικά ευρύχωρα δωμάτια και κτισμένες με ισχυρούς τοίχους από αδρά κατεργασμένους μεγάλους δόμους. Το μέγεθος, η κατασκευή και η κάτοψη τόσο του Νοτιοδυτικού Συγκροτήματος όσο και του Δυτικού Κτηρίου παραπέμπουν στις δύο μακρόστενες πτέρυγες ανακτορικών αποθηκών και εργαστηρίων εντός του εσωτερικού περιβόλου. Στα νοτιοανατολικά του Νοτιοδυτικού Συγκροτήματος διερευνήθηκαν περαιτέρω και αποτυπώθηκαν διάσπαρτα οικοδομικά λείψανα που ίσως ανήκουν σε οικιστικό σύμπλεγμα (Νοτιοδυτικό Σύμπλεγμα) αποτελούμενο από ανεξάρτητα, μικρά ή μεγαλύτερα, μονόχωρα ή ολιγόχωρα κτίσματα με διαφορετικούς προσανατολισμούς.

Στο νότιο κυκλώπειο τείχος, στο μέσον περίπου της διαδρομής του μεταξύ της δυτικής και της νότιας πύλης, εντοπίστηκαν δύο σύριγγες ή πυλίδες εξόδου (sally ports) που ανεβάζουν τον αριθμό των πυλών της ακρόπολης του Γλα σε έξι. Η νοτιοδυτική πυλίδα έχει άνοιγμα περί τα 3μ και οδηγεί σε χαμηλό πλάτωμα μπροστά από το τείχος προς κατόπτρευση της πεδιάδος προς νότον. Η έτερη σύριγγα που ανοίγεται 60μ ανατολικά της πρώτης, επιτρέπει την κάθοδο μέσω απότομης και στενής, κτιστής κλίμακας, μερικώς λαξευμένης στο βράχο, και παρέχει πρόσβαση σε σπηλιά στη βάση του βραχώδους λόφου. Ανάμεσα στις δύο πυλίδες εντοπίστηκαν και αποτυπώθηκαν τουλάχιστον πέντε στενές, ορθογώνιες εσοχές (διαστάσεων περ. 1x3μ) που ανοίγονται στην εξωτερική παρειά του κυκλώπειου τείχους χωρίς πρόσβαση από το εσωτερικό της ακρόπολης. Πρόκειται πιθανώς για φυλάκια, προσβάσιμα ίσως μέσω καταπακτών από το ανώτερο τμήμα του τείχους, τα οποία πρέπει να συνδέονται με την ύπαρξη των δύο γειτονικών πυλίδων εξόδου. Δύο ακόμη παρόμοιες εσοχές εντοπίστηκαν στο βόρειο και στο δυτικό τμήμα του κυκλώπειου τείχους. Τέλος, σε διάφορα σημεία του τείχους εντοπίστηκαν ίχνη μεγάλων ορθογώνιων δωματίων (casemates) ή πύργων εντός του πάχους του: στο δυτικό τμήμα του τείχους (100μ βορείως της δυτικής πύλης), στο βορειοανατολικό τμήμα (70μ ανατολικά της βόρειας πύλης), στο νοτιοανατολικό τμήμα (50μ ανατολικά της νότιας διπλής πύλης) και στο νοτιοδυτικό τμήμα ανατολικά της κλιμακωτής σύριγγας (200μ δυτικά της νότιας πύλης).

Στο κεντρικό και το ανατολικό τμήμα του χώρου η έρευνα απέδωσε εξίσου εντυπωσιακά αποτελέσματα. Στο κεντρικό τμήμα του χώρου εντοπίστηκε το Νότιο Συγκρότημα που αποτελείται από ευρύχωρο κτίριο και επιμήκη ορθογώνια πτέρυγα με προσανατολισμό ΒΔ-ΝΑ. Βορειοανατολικώς αυτού του συγκροτήματος εντοπίστηκαν διάσπαρτα οικοδομικά λείψανα, μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν πολύχωρο κτίριο (Κεντρικό Κτίριο 1), επιμήκης ορθογώνια πτέρυγα άλλου κτηρίου με προσανατολισμό Α-Δ (Κεντρικό Κτίριο 2) και κτιστή κυκλώπεια υπόγεια δεξαμενή, μερικώς λαξευμένη στο βράχο και συνδεδεμένη με μακρύ αναλημματικό τοίχο που διατρέχει το χώρο με κατεύθυνση Β-Ν. Οι επιμήκεις ορθογώνιες πτέρυγες των δύο κεντρικών κτηρίων

προσιδιάζουν, καίτοι μικρότερες σε μέγεθος, στις αντίστοιχες πτέρυγες του Δυτικού Κτιρίου, του Νοτιοδυτικού και του Νοτίου Συγκροτήματος.

Στο ανατολικό τμήμα του χώρου εντοπίστηκε γωνιάζον τμήμα του διατειχίσματος που διέτρεχε καμπτόμενο τη στενή λωρίδα της ακρόπολης από το βορειοανατολικό κυκλώπειο τείχος έως τον κεντρικό πύργο της διπλής νοτιοανατολικής πύλης. Το διατειχίσμα διαχώριζε και απομόνωνε από τον υπόλοιπο οχυρωμένο χώρο το ανατολικό άκρο της ακρόπολης, το οποίο ήταν προσβάσιμο μόνο διά της ανατολικής εισόδου της διπλής πύλης. Στο διαχωρισμένο, ανατολικό άκρο της ακρόπολης εντοπίστηκαν διάσπαρτα οικοδομικά λείψανα (Ανατολικό Σύμπλεγμα), ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζουν διάφοροι αναλημματικοί τοίχοι με κατεύθυνση Α-Δ για την τεχνητή ισοπέδωση και διαμόρφωση του χώρου, τοίχοι και δωμάτια κτιρίων, και τουλάχιστον δέκα κυκλικές κατασκευές διαμέτρου περ. 2,5-3μ (σιταποθήκες;). Εξ αυτών, έξι κυκλικές κατασκευές ευρίσκονται στο κέντρο του ανατολικού τομέα, ενώ τέσσερις ακόμα εντοπίστηκαν πλησίον του βορειοανατολικού κυκλώπειου τείχους. Εξωτερικά του ανατολικού κυκλώπειου τείχους εντοπίστηκε κτιστή κλίμακα (Ανατολική Κλίμακα) ενώ στα κράσπεδα του βραχώδους λόφου του Γλα εντοπίστηκαν και εξερευνήθηκαν επιφανειακά διάφορες σπηλιές και καταβόθρες.

Η εικόνα του Γλα αλλάζει λοιπόν δραστικά. Η ακρόπολη του Γλα, ως είχε μετά το πέρας των πρόσφατων ανασκαφών και την τελική τους δημοσίευση, παρουσίαζε την εικόνα φρουρίου με ανεξήγητες χωροταξικές ιδιομορφίες και το 70% της συνολικής έκτασης της ακρόπολεως 'κενή'. Η εικόνα αυτή είναι εσφαλμένη. Τα οχυρωματικά κυκλώπεια τείχη του Γλα περιέκλειαν και προστάτευαν μια ολόκληρη πόλη που περιελάμβανε μεγάλα κτιριακά συγκροτήματα (αποθήκες και εργαστήρια;) (D, F, J, Κεντρικά Κτίρια 1 και 2), κτισμένα διάσπαρτα ανάμεσα σε εκτεταμένα οικιστικά συμπλέγματα (E, G, K, N), θεμελιωμένα επί τεχνητών ανδρών με αναλημματικούς τοίχους, και εφοδιασμένα με ημικυκλικές και κυκλικές κατασκευές (σιλό;) και υπόγεια δεξαμενή.

Η ολιστική σύνθεση αρχαιολογικών, γεωφυσικών, γεωπολιτικών, ιστορικών, κοινωνικο-οικονομικών και παλαιο-περιβαλλοντικών δεδομένων προϋποθέτει βαθειά κατανόηση των δυναμικών της περιβαλλοντικής επίδρασης των οικοδομημάτων στη διαμόρφωση του οικοσυστήματός τους. Η διαμόρφωση και συντήρηση καλλιεργήσιμων γαιών, η άρδρευση και διαχείριση υδάτων, η κατασκευή και συντήρηση οδών και γεφυρών που παρέχουν πρόσβαση στους αγρούς, η χωροταξική οργάνωση, η οριοθέτηση αγροτικών εκτάσεων, και η προστασία αγροτικών πόρων αποτελούν βασικές παραμέτρους συστηματικής εντατικοποίησης και επεκτατικοποίησης της αγροτικής παραγωγής για την τροφοδοσία μιας συγκεντρωτικής οικονομίας. Τέτοια δημόσια έργα μεγάλης κλίμακας μπορούν μόνο να σχεδιασθούν κεντρικά και να πραγματοποιηθούν από συγκεντρωτική εξουσία που με αυτόν τον τρόπο ασκεί εξουσία και ταυτόχρονα οικειοποιείται την έγγαιο ιδιοκτησία. Συνεπώς, η ανάπτυξη γαιοκαλλιεργειών και η διαχείριση υδάτινων πόρων αποτελούν μέσο διεκδίκησης και μεταβίβασης πατρογονικών ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων από οικογένειες, φρατρίες ή κοινότητες σε συγκεντρωτική διαχείριση, έλεγχο, και τελικά ανακτορική ιδιοκτησία, διαμορφώνοντας και μεταλλάσσοντας έτσι τόσο το περιβαλλοντικό οικοσύστημα όσο και τις κοινωνικο-οικονομικές δομές (από συνθετικές σε καταναγκαστικές).

Η πόλη του Γλα, εκ της γεωπολιτικής της θέσης, του μεγέθους και του ρόλου της πρέπει να ήταν ιδιαιτέρως σημαντική και, συνεπώς, η ταύτισή της προκαλεί διάφορες

υποθέσεις και εγείρει σημαντικά θέματα σχετικά με την Μυκηναϊκή πολιτική γεωγραφία. Τα Ομηρικά έπη ('*Νηών Κατάλογος*') και μεταγενέστερες πηγές αναφέρουν αρκετές μυκηναϊκές θέσεις στην Κωπαΐδα - ίσως ο Γλας να μπορεί να ταυτιστεί με μία εξ αυτών (Αρνη;) ή πρόκειται για μία τρίτη, άγνωστη έως τώρα, ανακτορική θέση (μετά τη Θήβα και τον Ορχομενό); Σε τέτοια περίπτωση πρέπει να διερευνηθούν οι σχέσεις εξάρτησης ανάμεσα στον Γλα, ως περιφερειακό διοικητικό κέντρο, και τις υπόλοιπες τοπικές θέσεις και οικισμούς στην Κωπαΐδα, αλλά και να προσδιορισθεί ακριβέστερα η γεωπολιτική δυναμική των σχέσεων ανάμεσα στα τρία ανακτορικά κέντρα της Θήβας, του Ορχομενού και του Γλα. Τέλος, μια πιο προχωρημένη κι εξόχως ενδιαφέρουσα υπόθεση: *μήπως ο Γλας ήταν ο Ορχομενός*; Είναι πιθανόν οι ανακτορικές αρχές του Ορχομενού να μετέφεραν την έδρα του ανακτόρου και τον οικισμό μετά την αποξήρανση της Κωπαΐδας τον 13^ο αιώνα π.Χ. στην πιο καίρια, από στρατηγικής, οικονομικής και γεωπολιτικής άποψης, θέση του Γλα, ενώ συνέχισαν να χρησιμοποιούν την παλαιά θέση του Ορχομενού (20 χλμ δυτικά) κυρίως ως παραδοσιακό χώρο ταφής, όπως μαρτυρεί το μυκηναϊκό νεκροταφείο και ο θολωτός τάφος του Μινύου στον Ορχομενό;

Δυστυχώς, παρά τα εντυπωσιακά ευρήματα της έρευνας και την ανακάλυψη της μυκηναϊκής πόλης στον Γλα που αλλάζουν τα δεδομένα των προηγούμενων δημοσιεύσεων της Εταιρείας από τον Σπ. Ιακωβίδη (1989, 1998, 2001), η Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία με πρωτοβουλία του γενικού γραμματέα της Β. Πετράκου διέκοψε ξαφνικά και αδικαιολόγητα την αδειοδοτημένη από το Κ.Α.Σ. και πλήρως χρηματοδοτούμενη από το Dickinson College και το INSTAP, πενταετή γεωφυσική-αρχαιολογική έρευνα στον Γλα μετά από δύο μόλις χρόνια λειτουργίας (2012), προτάσσοντας την δικαιολογία της παντελούς έλλειψης ενδιαφέροντος εκ μέρους της για περαιτέρω αρχαιολογική έρευνα, παραλείποντας τα επιστημονικά πορίσματα της γεωφυσικής έρευνας του 2011 στο *Έργον* και στα *Πρακτικά της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας*, εμποδίζοντας τη διενέργεια νέων ανασκαφών και εγκαταλείποντας τον αρχαιολογικό χώρο του Γλα στην τύχη του.

Η συστηματική έρευνα της μυκηναϊκής ακρόπολης του Γλα πρέπει να συνεχισθεί από άλλον φορέα με την επέκταση της γεωφυσικής διερεύνησης, τη διενέργεια καθαρισμών, στοχευμένων διερευνητικών και στρωματογραφικών τομών σε επιλεγμένα κτίρια, και συστηματική ανασκαφή επιλεγμένων κτιριακών συγκροτημάτων, οικιστικών συμπλεγμάτων και κατασκευών με βάση τους ψηφιακούς χάρτες των θαμμένων ερειπίων και τα πορίσματα της γεωφυσικής έρευνας.

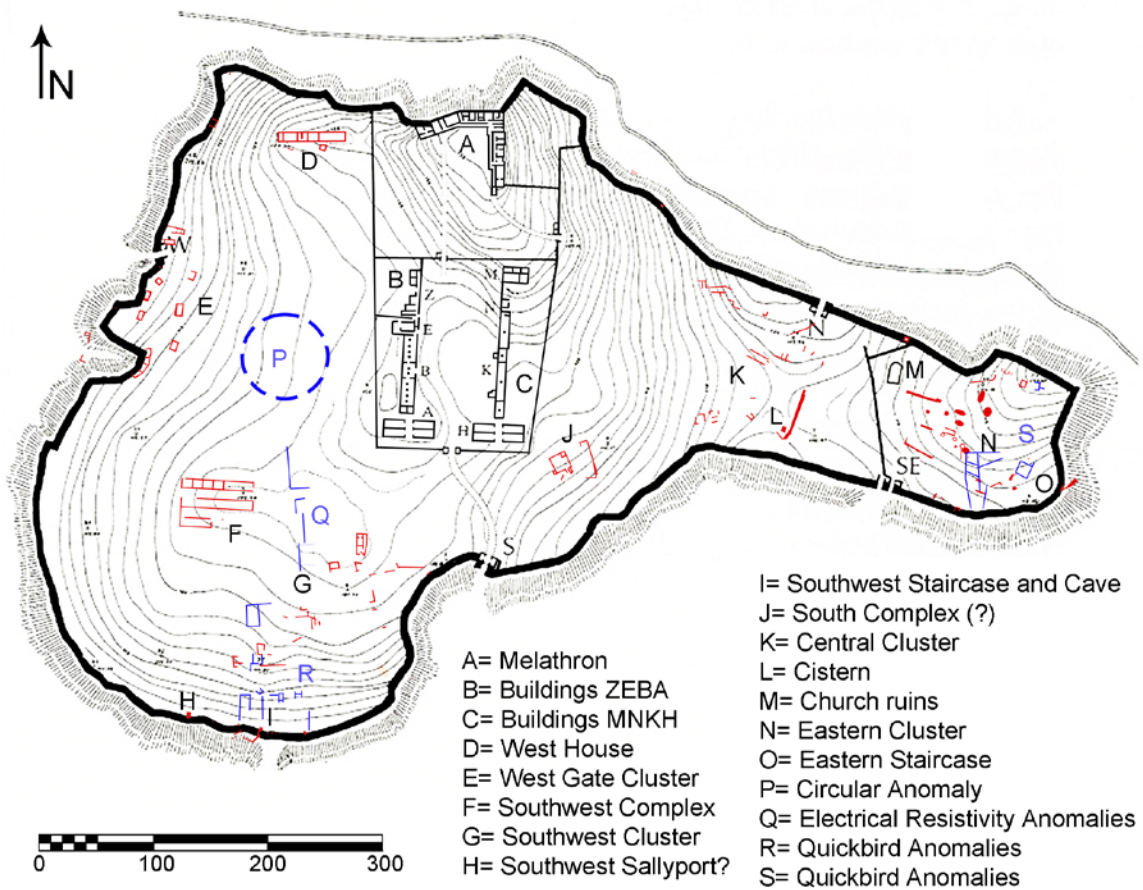
Εικ. 1: Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειος

Εικ. 2: Βοιωτία και Κοπαΐδα

Εικ. 3: Αεροφωτογραφία του Γλα (από N)

Εικ. 4: Γλας: γενική κάτοψη 2011

Етк. 5